

SARSILAN DÜNYADA ANLAM

Deprem Sonrası Dindarlık,
Hayatın Anlamı ve Travma

Yunus Emre Temiz

SARSILAN DÜNYADA ANLAM

Deprem Sonrası Dindarlık,
Hayatın Anlamı ve Travma

Dr. Yunus Emre Temiz

SARSILAN DÜNYADA ANLAM

Deprem Sonrası Dindarlık, Hayatın Anlamı ve Travma

Yazar
Yunus Emre Temiz

E-ISBN: 978-625-382-260-6

Copyright © Vizetek

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Vizetek Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketine aittir. Vizetek Yayıncılık'ın izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, elektronik, mekanik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.
Bu kitap elektronik ortamda yayımlanmaktadır.

Yayın Koordinatörü: Ferit RESULOĞULLARI
Kapak Tasarımı & Mizanpaj: Ahmet TUNÇDEMİR
Baskı: Ankara, Mart 2026
Materyal Türü: Elektronik Kitap (Çevrim içi / Web tabanlı)
Elektronik Yayın Formatı: PDF
Elektronik Yayın Tipi: Adobe Ebook Reader

Seyranbağları Mah. İncesu Cad. 10/2 Çankaya/ANKARA
Tel.: (0312) 482 00 11
Web: www.vizetek.com.tr
E-mail: vizeteki yayincilik@gmail.com
Yayıncı Sertifika No: 41575

SARSILAN DÜNYADA ANLAM

Deprem Sonrası Dindarlık,
Hayatın Anlamı ve Travma

Dr. Yunus Emre Temiz

Ankara 2026

Yazar Hakkında / About the Author

Yunus Emre Temiz

Dr. Yunus Emre Temiz, 2011 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Yüksek lisansını 2014 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalında Yetişkinlerde Dini Başa Çıkma Yöntemi Olarak Duâ başlıklı çalışmasıyla tamamladı. 2019 yılında aynı enstitü ve bilim dalında Alçakgönüllülük, Dindarlık, Psikolojik İyi Olma ve Yaşam Doyumu Değişkenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi başlıklı teziyle doktor unvanını aldı. 2011-2021 yılları arasında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalında görev yapan Temiz, akademik çalışmalarını din psikolojisi alanında sürdürmekte olup hâlen İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Psikolojisi Anabilim Dalında görev yapmaktadır.

Dr. Yunus Emre Temiz graduated from the Faculty of Theology at Fırat University in 2011. He completed his master's degree in 2014 in the Department of Psychology of Religion at Sakarya University with a thesis entitled Prayer as a Method of Religious Coping in Adults. In 2019, he received his doctoral degree from the same university with a dissertation titled An Examination of the Relationship among Humility, Religiosity, Psychological Well-Being, and Life Satisfaction. Between 2011 and 2021, Temiz served in the Department of Psychology of Religion at the Faculty of Theology, Sakarya University. He continues his academic studies in the field of psychology of religion and is currently a faculty member in the Department of Philosophy and Religious Studies, Division of Psychology of Religion, at the Faculty of Theology, İnönü University.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	11
Giriş.....	15

Birinci Bölüm

TEORİK ÇERÇEVE:

DEPREM, TRAVMA, ANLAM VE DİN

1. Deprem: Yaşayan Arzın Nabızı	27
1.1. Deprem Nedir?	29
1.2. Türkiye ve Deprem	32
1.3. Depremi Anlamlandırmak: İnsanın Doğa Karşısındaki Açıklama Arayışı	34
2. Travma ve Travma Sonrası Stres Tepkileri: Afet Bağlamında Psikolojik Bir Değerlendirme	38
2.1. Travma Kavramının Tarihsel Gelişimi: Erken Klinik Gözlemlerden Modern Tanı Sistemlerine	38
2.2. Travmanın Kavramsallaştırılması	46
2.3. Çevresel ve Beşeri Travma Türleri	49
2.4. Tanısal Sınıflandırma Sistemlerinde Travma: DSM ve ICD Perspektifleri	54
2.5. Travma Sonrası Stres Tepkilerini Açıklamaya Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar	62
2.6. Deprem Travmasının Özgül Doğası: Kontrolsüzlük, Belirsizlik ve Anlamın Sarsılması	67
3. Hayatın Anlam ve Amacı: Travma Sonrası Yeniden İnşa.....	72
3.1. Anlamın Kavramsal Çerçevesi	73
3.2. Anlamın İşlevleri	76
3.3. Kuramsal Yaklaşımlar Bağlamında Hayatın Anlamı	77
3.4. Çağdaş Anlam Modelleri: Yapı, Arayış ve Onarım	84
3.5. Deprem Travması Bağlamında Hayatın Anlamı	88
4. Din ve Dini Motivasyon: Anlamın Güçlü Bir Kaynağı	93
4.1. Din ve Dindarlık Kavramı: Psikolojik Bir Bakış	94
4.2. Dini Yönelim Teorisi: İçsel ve Dışsal Dindarlık	99

4.3. Deprem Bağlamında İçsel Dini Motivasyonun Psikolojik Konumu	101
5. Dindarlık, Anlam ve Travma: Bütünleştirici Bir Bakış	105
5.1. Değişkenler Arası İlişkiler ve Hipotezlerin Kuramsal Temeli	106
5.2. Araştırmanın Hipotezleri	114

İkinci Bölüm

YÖNTEM

1. Yöntemsel Çerçeve	119
2. Araştırmanın Modeli	119
3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	122
4. Katılımcılar	123
5. Veri Toplama Araçları	134
6. Verilerin Toplanması	139
7. İşlem Süreci	141
8. Veri Analizi	142
8.1. Ön Analiz	143
8.2. Ölçüm Modellerinin Test Edilmesi	148

Üçüncü Bölüm

BULGULAR

1. Bulgulara İlişkin Genel Çerçeve	153
2. Ölçme Araçlarına İlişkin Tanımlayıcı Bulgular	154
3. Dindarlık, Hayatın Anlamı ve Deprem Sonrası Travma Arasındaki İlişkiler	155
4. Demografik Değişkenlere Göre Bulgular	157
4.1. Cinsiyet ve Yaş Değişkenlerine Göre Bulgular	157
4.2. Öznel Gelir Durumu ve Sosyal Çevre Değişkenlerine Göre Bulgular	159
4.3. Depremle İlişkili Deneyimlere Göre Bulgular	161
4.4. Deprem Sonrası Öznel Sağlık Algısına Göre Bulgular	164
5. Deprem Sonrası Travmanın Yordayıcıları	167
6. Hayatın Anlam ve Amacının Aracılık Rolü	171

Dördüncü Bölüm

TARTIŞMA

1. Tartışmanın Çerçevesi	179
2. Travmanın Gölgesinde Anlam ve İnanç: İçsel Dini Motivasyon, Hayatın Anlamı ve Deprem Sonrası Travma Arası Karşılıklı İlişkiler	180
2.1. Dini Motivasyon ile Hayatın Anlam ve Amacı Arasındaki İlişki	180
2.2. Hayatın Anlam ve Amacı ile Deprem Sonrası Travma Düzeyi Arasındaki İlişki	184
2.3. Dini Motivasyon ile Deprem Sonrası Travma Düzeyi Arasındaki İlişki	188
3. Deprem Sonrası Travmanın Çok Boyutlu Doğası: Psikososyal ve Bağlamsal Yordayıcılar	197
4. Dindarlık ve Travma Arasındaki İlişkinin Doğası: Doğrudan Etki mi, Dolaylı Katkı mı?	207
5. Dindarlık, Anlam ve Travmanın Demografik Portresi: Değişkenlerin Bireysel Farklılıklara Göre Değerlendirilmesi	216
5.1. Cinsiyet Roller ve Yaş Faktörü	216
5.2. Gelir Algısı ve Sosyal Çevre	219
5.3. Depremle İlişkili Deneyimler.....	221
5.4. Deprem Sonrası Öznel Sağlık Değerlendirmeleri.....	223
6. Travma Sonrası İyileşmenin Kuramsal ve Pratik Zeminini.....	226
6.1. Kuramsal Yansımalar: Travma Literatürüne Katkıları.....	226
6.2. Uygulamalı Çıkarımlar: Uzmanlara ve Kurumlara Yönelik.....	228
7. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler	231
Sonuç	237
Kaynakça	243
Ekler	271

TABLÖLAR

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı.....	124
Tablo 2. Katılımcıların Yaşlarına İlişki Tanımlayıcı İstatistikler.....	125
Tablo 3. Katılımcıların Medeni Duruma Göre Dağılımı	125
Tablo 4. Katılımcıların Fakültelere Göre Dağılımı	126
Tablo 5. Katılımcıların Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı	127
Tablo 6. Katılımcıların Gelir Algısına Göre Dağılımı	127
Tablo 7. Katılımcıların Sosyal Çevreye Göre Dağılımı	128
Tablo 8. Katılımcıların Deprem Deneyimi Düzeyleri	128
Tablo 9. Katılımcıların Depremde Enkaz Altında Kalma Durumu.....	129
Tablo 10. Katılımcıların Depremde Enkaz Altında Kalan Yakın Durumu	129
Tablo 11. Katılımcıların Depremde Yakın Aile Üyelerinden Birini Kaybetme Durumu.....	130
Tablo 12. Katılımcıların Depremde Yakın Aile Üyelerinin Dışında Bir Yakınını Kaybetme Durumu.....	130
Tablo 13. Katılımcıların Depremde Ev Hasar Durumu	131
Tablo 14. Katılımcıların Deprem Sonrası Öznel Genel Sağlık Değerlendirmesi	132
Tablo 15. Katılımcıların Deprem Sonrası Öznel Fiziksel Sağlık Değerlendirmesi.....	132
Tablo 16. Katılımcıların Deprem Sonrası Öznel Psikolojik Sağlık Değerlendirmesi	133
Tablo 17. Araştırma Değişkenlerinin Dağılımına İlişkin Betimleyici İstatistikler.....	145
Tablo 18. Ölçeklere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	155
Tablo 19. Betimsel İstatistikler ve Değişkenler Arasındaki Pearson Korelasyonları.....	156
Tablo 20. Cinsiyete Göre Temel Değişkenlerin Karşılaştırılması	158
Tablo 21. Yaş ile Temel Değişkenler Arasındaki İlişkiler.....	159
Tablo 22. Öznel Gelir Durumu ile Temel Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar	160

Tablo 23. Sosyal Çevreye Göre Temel Değişkenlerin Karşılaştırılması.....	161
Tablo 24. Enkazda Altında Kalan Yakın Durumuna Göre Temel Değişkenlerin Karşılaştırılması	162
Tablo 25. Yakın Aile Dışında Vefat Durumuna Göre Temel Değişkenlerin Karşılaştırılması	163
Tablo 26. Ev Hasar Durumu ile Temel Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar	164
Tablo 27. Genel Sağlık Durumu ile Temel Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar	165
Tablo 28. Fiziksel Sağlık Durumu ile Temel Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar	166
Tablo 29. Psikolojik Sağlık Durumu ile Temel Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar	167
Tablo 30. Deprem Sonrası Travma Düzeyinin Yordayıcılarına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları (Enter Yöntemi)	169
Tablo 31. Hayatın Anlam ve Amacının Aracılık Rolüne İlişkin Model Katsayıları.....	172
Tablo 32. Dini Motivasyonun Deprem Sonrası Travma Düzeyi Üzerindeki Toplam, Doğrudan ve Dolaylı Etkileri	173

ŞEKİLLER

Şekil 1. Deprem Sonrası Anlamlandırma Modeli	90
Şekil 2. Hayatın Anlam ve Amacının Aracılık Rolünü Gösteren Aracılık Modelinin İstatistiksel Diyagramı.....	175

ÖN SÖZ

Bazı tarihler vardır, takvimde bir gün olmanın çok ötesine geçer. Bazı tarihler vardır, bir toplumun hafızasını ikiye ayırır. 6 Şubat 2023 tarihi de ülkemiz için böyle bir eşik oldu. Kahramanmaraş merkezli depremler sadece şehirleri, evleri ve sokakları yıkmadı. Aynı zamanda insanların güven duygusunu, geleceğe ilişkin tasavvurlarını ve dünyayı anlamlandırma biçimlerini de derinden sarstı. Bu büyük felaketin ardından geride kalan fiziksel yıkım elbette çok büyüktü. Ancak asıl kalıcı olan, insan ruhunda uzun süre silinmeyecek izlerdi.

6 Şubat'ta yalnızca binalar yıkılmadı. Hayatlar yarım kaldı, aileler dağıldı, şehirler sustu. Antakya'da enkaz altında kalıp telefonda babasına ulaşmaya çalışan on yaşındaki bir çocuk, Hatay'da henüz dünyaya gelmiş bebeğini defnetmek için kucagında saatlerce bekleyen ve onu soğuk musalla taşına bırakmaya kıyamayan anne, Adıyaman'da beraber enkaz altında kaldığı eşi yaşasın diye kendi hayatından vazgeçen yaşlı amca, Kahramanmaraş'ta enkaz altında kalıp vefat eden evladının elini son ana kadar bırakmayan baba, depremde önce çocuklarından birinin sağlık durumundan ötürü “bu yaşamaz” diye düşünen, ancak deprem geldiğinde sağlıklı olan evladını kaybedip diğer çocuğunun hayatta kaldığını gözyaşları içinde anlatan baba... Her biri, bu büyük felaketin hafızalara kazınan sessiz tanıkları olarak kaldı. Ve bütün bu acıların ortasında, her zor zamanda olduğu gibi 6 Şubat'ta da yüreği bir atan, yardım için seferber olan fedakâr bir millet vardı. Lakin aynı zamanda ihmallerimizin, yeterince alınmayan önlemlerin ve telafisi mümkün olmayan hataların ağır yükü de vardı.

Bu araştırma, böylesine derin bir yıkımın ardından üniversite öğrencilerinde dindarlık, hayatın anlamı ve travma arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik akademik bir

çabanın ürünüdür. Çünkü büyük felaketler, insana neyi yitirdiğinin yanında neye tutunduğunu da gösterir. Deprem gibi sarsıcı yaşantılar sonrasında bazı insanlar inançlarından güç alırken bazıları daha yoğun bir sorgulama sürecine girebilmektedir. Bazı insanlar yaşananları sabır, kader, imtihan, tevekkül ve teslimiyet kavramlarıyla anlamlandırmaya çalışırken bazıları ise anlam kaybı, çaresizlik ve derin bir iç sarsıntı yaşayabilmektedir. Dolayısıyla afet sonrası süreci anlayabilmek için sadece travmanın belirtilerine değil, insanın yaşadığını hangi anlam çerçevesi içinde yorumladığına da bakmak lazımdır. Nitekim yaşanan acının hikmetini, manasını ve insan hayatındaki yerini idrak etme çabası, afet sonrası sürecin en temel insani yönlerinden biridir. Bu çalışmada deprem, jeolojik bir hadise olmanın ötesinde insanın iç dünyasında derin akisler uyandıran çok katmanlı bir tecrübe olarak ele alınmaktadır. Travma, burada yaşanan olayın şiddetiyle ilişkili olmasının yanı sıra kişinin dünya, insanlık ve gelecek hakkındaki temel kabullerinin ne ölçüde sarsıldığıyla da ilişkilidir. Hayatın anlamı ise tam bu noktada merkezi bir önem taşımaktadır. Çünkü insan, yaşadığı acıyı duygusal olarak taşıırken onu zihinsel ve varoluşsal bir çerçeveye yerleştirme çabası içindedir. Din de bu süreçte birçok kişi için yaşananı anlamlandıran, tahammül edilebilir kılan ve daha geniş bir bütünlük içinde değerlendirme imkânı sunan bir anlam kaynağı hâline gelebilmektedir.

Sarsılan Dünyada Anlam, 6 Şubat depremlerinin ardından insanın kırılğanlığı kadar anlam kurma kapasitesini de görünür kılma arzusundan doğmuştur. Bu çalışmanın, akademik literatüre katkı yapmasının yanında deprem sonrası insan ruhunu, acıyı, inancı ve yeniden toparlanma çabasını anlamaya yönelik gayretlere de mütevazı bir katkı sağlama-sı ümit edilmektedir. Çünkü bazen bir felaketin ardından sorulması gereken en önemli soru sadece “Ne oldu?” değildir. Asıl soru, insanın yaşadığı bu büyük yıkımı nasıl taşıdığı, nasıl anlamlandırdığı ve sarsılan dünyasında hangi

kaynaklarla yeniden ayakta kalmaya çalıştığıdır. Bu araştırma, işte bu soruların izini sürmektedir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçenlere teşekkür etmek, benim için hem insani hem de akademik bir vefa borcudur. Rahmetli Hocam Prof. Dr. Abdulvahit İmamoglu'na, 6 Şubat depremlerinin ardından yaptığımız görüşmelerde ufuk açıcı değerlendirmeleriyle bu çalışmanın şekillenmesine sunduğu kıymetli katkı için minnettarım. Özellikle deprem araştırmalarına yönelmemde teşvik edici yaklaşımı ve yol gösterici değerlendirmeleri, bu kitabın düşünsel zemininde önemli bir yer tutmaktadır. Kendisini rahmet ve minnetle yâd ediyorum. Deprem sürecinde desteklerini esirgemeyen, fikir ve tecrübelerinden istifade ettiğim Doç. Dr. Ziya Erdinç ve Doç. Dr. Habip Kartaloğlu'na müteşekkirim. Bu çalışmanın hazırlanmasına destekleyici yaklaşımıyla katkı sunan Prof. Dr. İbrahim Aşlamacı'ya ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak çalışmalarım sırasında zamanlarından aldığım kıymetli eşime ve evlatlarıma, gösterdikleri sabır, anlayış ve daima hissettirdikleri destekleri için gönülden teşekkür ederim.

Yunus Emre Temiz
Battalgazi - 2026